ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ G. FEDERICO MANCINI της 18ης Νοεμβρίου 1986 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Πότε λήγει η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου; Εν πάση περιπτώσει πώς υπολογίζεται κατά το κοινοτικό δίκαιο η προθεσμία που έχει το πρόσωπο προκειμένου να προσφύγει σε δικαστήριο; Ορισμένοι από τους αναγνώστες θα πουν ότι ο γενικός εισαγγελέας ξαναστέλνει τους συναδέλφους του στα πανεπιστημιακά έδρανα. Και όμως οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά είναι κάθε άλλο παρά βέβαιες. Ας δούμε γιατί.

Στις 18 Φεβρουαρίου 1985 ο Misset, μεταφραστής στη γλωσσική υπηρεσία του Συμβουλίου, πληροφορήθηκε ότι η γενική γραμματεία του οργάνου απέρριψε την ένστασή του με πράξη της ίδιας ημέρας. Σύμφωνα με τον κανονισμό υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής είναι τρίμηνη· δεδομένου ότι δεν υπολογίζεται η ημέρα της κοινοποιήσεως — θα σκέφθηκε ο Misset — η προθεσμία λήγει στις 19 Μαΐου 1985. Αν προσθέσουμε δε τις δύο ημέρες που αναγνωρίζει το παράρτημα 2 του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως σε όσους διαμένουν στο Βέλγιο φτάνομε στις 21, ακριβώς δε τότε περιήλθε στο Δικαστήριο η υπό κρίση προσφυγή.

Με την αντίκρουσή του το Συμβούλιο αμφισβητεί προπάντων το παραδεκτό της προσφυγής: η προσφυγή — ισχυρίζεται — έπρεπε να κατατεθεί το αργότερο στις 20 Μαΐου. Αφού ο κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως ορίζει ότι «η προσφυγή... πρέπει να αιτηθεί *εντός* προθεσμίας τριών μηνών» δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ημέρα λήξεως της προθεσμίας δεν περιλαμβάνεται στον υπολογισμό. Επομένως στην περίπτωση του Misset η εν λόγω προθεσμία άρχισε να τρέχει στις 19 Φεβρουαρίου 1985, δηλαδή την επομένη της κοινοποιήσεως της προσβαλλόμενης πράξης, και έληξε στις 18 Μαΐου. Τώρα, 18 συν 2 ίσον 20: άρα η προσφυγή έπρεπε να έχει περιέλθει στη γραμματεία μέχρι τότε.

Το πράγμα έχει διαφορετικά, απαντά ο προσφεύγων: η dies ad quem υπολογίζεται και μάλιστα εξ ολοκλήρου. Πράγματι ο κανονισμός 1182/71 του Συμβουλίου, της 3ης Ιουνίου 1971, περί καθορισμού των κανόνων που εφαρμόζονται στις προθεσμίες, ημερομηνίες και διορίες (ΕΕ ειδ. έκδ. 01/001, σ. 131), ορίζει στο άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο γ): «προθεσμία που προσδιορίζεται κατά μήνες αρχίζει με την έναρξη της πρώτης ώρας της πρώτης ημέρας της προθεσμίας και λήγει με την παρέλευση της τελευταίας ώρας της ημέρας... του τελευταίου μήνα... που είναι κατά την ονομασία ή τον αριθμό αντίστοιχη με την ημέρα ενάρξεως της προθεσμίας». Δεδομένου ότι κατά την προηγούμενη παράγραφο «η ημέρα κατά την οποία συμβαίνει το γεγονός αυτό ή πραγματοποιείται η ενέργεια αυτή δεν υπολογίζεται στην προθεσμία», είναι προφανές ότι για τον Misset η τρίμηνη προθεσμία άρχισε στις 19 Φεβρουαρίου 1985 (dies a quo) και έληξε στις 19 Μαΐου τα μεσάνυχτα (dies ad quem).

Βεβαίως — παρατήρησε περαιτέρω ο υπάλληλος — ο κανονισμός 1182/71 είναι περιορισμένης εκτάσεως διότι αφορά μόνο τις «πράξεις του Συμβουλίου και της Επιτροπής που εξεδόθησαν ή θα εκδοθούν» δυνάμει των Συνθηκών ΕΟΚ και Ευρατόμ, ενώ ο κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων και ο κανονισμός διαδικασίας εκδόθηκαν δυνάμει και της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Ωστόσο οι δυο τελευταίοι κανονισμοί δεν περιέχουν καμιά διάταξη σχετικά με την dies ad quem· άρα

* Μετάφραση από τα ιταλικά.

εφαρμόζονται αναλόγως οι κανόνες του πρώτου κανονισμού ώστε να επιτυγχάνεται η ενιαία ρύθμιση των προθεσμιών κατά το κοινοτικό δίκαιο.

2. Με Διάταξη της 27ης Φεβρουαρίου 1986 το δεύτερο τμήμα αποφάσισε να παραπέμψει την υπόθεση ενώπιον της *Ολομέλειας* προκειμένου να αποφανθεί επί της ενστάσεως απαραδέκτου χωρίς να εισέλθει στην ουσία. Συγχρόνως καλέσατε το Συμβούλιο, την Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να εκθέσουν την πρακτική που ακολουθούν σχετικά με την προθεσμία για την άσκηση διοικητικής ένστασης και τις απόψεις τους όσον αφορά την έκταση του κανονισμού 1182/71 σχετικά με τον υπολογισμό των προθεσμιών για την άσκηση προσφυγής.

Δεν έλειψαν οι εκπλήξεις. Η Επιτροπή δήλωσε ότι δεν δίνει σημασία στην προθεσμία για την υποβολή διοικητικής ενστάσεως αλλά απαντά και μετά τη λήξη της. Αντιθέτως το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο ακολουθούν κατά γράμμα τον κανονισμό υπηρεσιακής καταστάσεως σύμφωνα με τις αρχές που καθιερώσατε με την απόφαση 195/80 της 26ης Νοεμβρίου 1981 (Michel κατά Κοινοβουλίου, Συλλογή 1981, σ. 2861). Σχετικά με την έκταση του κανονισμού οι απόψεις των τριών οργάνων δεν θα μπορούσαν να διίστανται περισσότερο. Το Συμβούλιο αποκλείει την εφαρμογή του, απευθείας ή ανάλογη, στις προθεσμίες που προβλέπουν οι Συνθήκες, ο κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων και ο κανονισμός διαδικασίας. Η Επιτροπή έχει αντίθετη άποψη, ενώ το Κοινοβούλιο αφήνει να εννοηθεί ότι στις διαφορές που αφορούν την κοινοτική δημόσια υπηρεσία υπερισχύουν εν πάση περιπτώσει οι διατάξεις του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως. Με λίγα λόγια μεγάλο μπέρδεμα.

3. Πρέπει λοιπόν να αρχίσουμε *από το μηδέν*. Θα παρατηρήσω εξαρχής ότι οι κοινοτικοί κανόνες που αφορούν τις προσφυγές ενώπιον του Δικαστηρίου έχουν όλοι την ίδια διατύπωση: « η προσφυγή — ορίζει κάθε κανόνας — ασκείται *εντός* (X μηνών)... *από* » τη δημοσίευση ή την κοινοποίηση της πράξεως. Η διατύπωση αυτή περιέχει δύο από τα τρία στοιχεία που είναι απαραίτητα για την εμπρόθεσμη προσφυγή: α) τον παρεχόμενο χρόνο (ένας, δύο ή τρεις μήνες)· β) την ημέρα ενάρξεως του υπολογισμού του. Για να ευρεθεί η ακριβής ημερομηνία παρελεύσεως της προθεσμίας πρέπει να προσδιοριστεί ο τρόπος υπολογισμού της διάρκειάς της.

Εξηγούμαι με ένα παράδειγμα. Ας υποθέσουμε ότι μια απόφαση του Δικαστηρίου κοινοποιήθηκε σε κάποια επιχείρηση βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα την 1η Σεπτεμβρίου 1986· σύμφωνα με το άρθρο 33 της Συνθήκης ΕΚΑΧ, η προσφυγή ασκείται εντός μηνός από την εν λόγω ημερομηνία. Αν προς στιγμή δεν λάβομε υπόψη τα κριτήρια υπολογισμού είναι φανερό ότι τα όρια αυτού του *χρονικού διαστήματος* είναι βεβαίως η 1η Σεπτεμβρίου 1986 (dies a quo) και η 1η Οκτωβρίου του ίδιου έτους (dies ad quem). Ωστόσο για το νομικό η οριοθέτηση αυτή δεν είναι αρκετή: πράγματι ο νομικός πρέπει να προσδιορίσει αν, για την *έγκυρη άσκηση του δικαιώματος προσφυγής* πρέπει να θεωρηθούν ως υπολογιζόμενες η πρώτη και/ή η τελευταία ημέρα της περιόδου αυτής. Με άλλα λόγια το ζήτημα είναι να υπολογισθεί το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ δύο πράξεων, της προσβαλλόμενης και της προσβάλλουσας.

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο μας βοηθεί ο κανονισμός διαδικασίας του Δικαστηρίου. Στο άρθρο 81, παράγραφος 1, ορίζει ότι « οι προθεσμίες ασκήσεως προσφυγής εναντίον πράξεως οργάνου αρχίζουν να τρέχουν... από την επομένη της ημέρας της κοινοποιήσεως της πράξεως στον ενδιαφερόμενο »· το άρθρο 80, παράγραφος 1, ορίζει τα αυτά σχετικά με τις δικονομικές προθεσμίες γενικώς. Είναι σαφές ότι οι δύο αυτές διατάξεις δεν καθορίζουν ούτε την αφετηρία της προθεσμίας ούτε τη διάρκειά της διότι τα σημεία αυτά ρυθμίζονται από ειδικές διατάξεις όπως λόγου χάριν το προαναφερθέν άρθρο 33 της Συνθήκης ΕΚΑΧ·

οι διατάξεις αυτές υιοθετούν όμως την παραδοσιακή αρχή dies a quo non computatur in termino. Είναι γνωστή η ratio του κανόνα αυτού. Δεν είναι δίκαιο να λαμβάνεται υπόψη, για την προθεσμία που εκφράζεται σε ημέρες ή σε μήνες, η στιγμή της κοινοποιήσεως της πράξεως· επομένως η dies ad quo λαμβάνεται υπόψη από της λήξεώς της. Εδώ ακριβώς είναι το λάθος του Misset: διαστρεβλώνοντας την έννοια της αρχής αυτής ο Misset θεωρεί την επομένη της dies ad quo όχι ως την ημερομηνία από την οποία αρχίζει να υπολογίζεται η προθεσμία αλλά αυτήν που οριοθετεί χρονικώς στην προθεσμία.

Αυτό όσον αφορά τη dies a quo. Τι συμβαίνει όμως με την dies ad quem; Η απάντηση είναι θα έλεγα καταφανής. Αφού δυνάμει του προαναφερθέντος κανόνα πρέπει να θεωρηθεί ότι το δικαίωμα προσφυγής μπορεί να ασκηθεί μόνο από την επομένη της ημέρας που αποτελεί την αφετηρία της προθεσμίας είναι φανερό ότι στο χρόνο που υπολείπεται για την άσκηση του δικαιώματος περιλαμβάνεται εξ ολοκλήρου και η ημέρα λήξεως της προθεσμίας (dies ad quem computatur in termino).

Τώρα δεν είναι απαραίτητο η λογική αυτή συνέπεια να αποτελέσει ειδικό κανόνα δικαίου· πράγματι ρητά τίθεται μόνο στις εθνικές νομοθεσίες που παρατίθενται στην παράγραφο 5 (αντιθέτως δεν απαντά στο βελγικό, στον ισπανικό, στον ιταλικό και στον πορτογαλικό κώδικα πολιτικής δικονομίας). Συγκεκριμένα μόλις καθοριστεί το πρώτο από τα δύο όρια της προθεσμίας — στο κοινοτικό δίκαιο το σημείο αυτό ρυθμίζεται από τα προαναφερθέντα άρθρα 80 και 81 —, το άλλο όριο παραμένει ελεύθερο και προσδιορίζεται αριθμητικά αναλόγως της διάρκειας της περιόδου η οποία προστίθεται στην αφετηρία.

Αφού αποσαφηνιστεί κατ' αυτό τον τρόπο το σύστημα υπολογισμού όλα γίνονται απλά. Πριν το εφαρμόσουμε στην περίπτωση που πήραμε ως παράδειγμα καλό είναι να υπενθυμίσουμε ότι η αρχή που θέτει ο κανονισμός διαδικασίας *έχει γενικό χαρακτήρα*: με άλλα λόγια εφαρμόζεται ομοιόμορφα σε όλες τις προθεσμίες, δικονομικές και ασκήσεως προσφυγής ανεξαρτήτως του αν εκφράζονται σε μήνες, εβδομάδες ή ημέρες. Επανέρχομαι τώρα στο παράδειγμά μου, στο οποίο, όπως θυμάστε, η πράξη της Επιτροπής κοινοποιήθηκε την πρώτη ημέρα του Σεπτεμβρίου. Ο Σεπτέμβριος όπως είναι γνωστό έχει *τριάντα* ημέρες. Το άρθρο 33 της Συνθήκης ΕΚΑΧ ορίζει προθεσμία *ενός μηνός* για την άσκηση προσφυγής. Αν ευσταθεί αυτό που ανέφερα, ο υπολογισμός της προθεσμίας που παρέχεται για την άσκηση προσφυγής θα πρέπει να καταλήξει στο ίδιο αποτέλεσμα είτε γίνεται με βάση τον αριθμό των ημερών είτε με βάση το μήνα.

Θα το επαληθεύσομε υπολογίζοντας πρώτα την προθεσμία σαν να είχε καθοριστεί σε τριάντα ημέρες. Η dies a quo είναι η 1η Σεπτεμβρίου 1986 και δεν υπολογίζεται. Η 2α Σεπτεμβρίου είναι λοιπόν η πρώτη από τις ημέρες που έχει στη διάθεσή της η χαλυβουργική επιχείρηση· συνεχίζοντας κατ' αυτό το τρόπο τον υπολογισμό ex numeratione dierum, φθάνουμε στην 1η Οκτωβρίου 1986, δηλαδή στην τριακοστή και τελευταία από τις ημέρες που έχει στη διάθεσή της η επιχείρηση.

Ας κάνουμε τώρα τον υπολογισμό με βάση το μήνα. Στην περίπτωση αυτή, όπου δε μπορούμε δηλαδή να απαριθμίσουμε τις ημέρες τη μία μετά την άλλη (ο μήνας είναι χρονική ενότητα κυμαινόμενης διάρκειας) θα πρέπει να προχωρήσουμε ex denominatione dierum, να φθάσουμε δηλαδή στην ημέρα του μήνα λήξεως που φέρει τον ίδιο αριθμό με την ημέρα της αφετηρίας: αν λοιπόν η 1η Σεπτεμβρίου είναι η dies a quo — και αν, επαναλαμβάνω, δεν υπολογίζεται — η dies ad quem της προθεσμίας που έχει στη διάθεσή της η επιχείρηση δεν μπορεί παρά να είναι η 1η Οκτωβρίου. Νομίζω ότι η επαλήθευση αυτή δεν αφήνει έδαφος για αμφιβολία. Επομένως οι κοινοτικές προθεσμίες, ανεξαρτήτως τύπου « υπολογίζονται

(πάντα) από την επομένη της ημέρας του γεγονότος που αποτελεί την αφετηρία ...» (άρθρο 80, παράγραφος 1, του κανονισμού διαδικασίας) ενώ η τελευταία ημέρα περιλαμβάνεται στην προθεσμία. Τελικά η γενική διατύπωση «εντός προθεσμίας χ μηνών» έχει την έννοια ότι η προσφυγή είναι εμπρόθεσμη εφόσον ασκείται το αργότερο μέχρι τα μεσάνυχτα της ημέρας του μήνα λήξεως της προθεσμίας που φέρει τον αριθμό εκείνης κατά την οποία η προσβαλλόμενη πράξη κοινοποιήθηκε στον προσφεύγοντα.

Ας εφαρμόσομε τώρα το συμπέρασμα αυτό στην προκειμένη περίπτωση. Αν ληφθούν υπόψη οι δύο ημέρες που χορηγούνται λόγω αποστάσεως μεταξύ Βρυξελλών και Λουξεμβούργου, το δικαίωμα του Misset για την άσκηση προσφυγής έπαυσε υφιστάμενο στις 20 Μαΐου 1985 τα μεσάνυχτα. Η προσφυγή του που κατατέθηκε την επομένη είναι απαράδεκτη. Το Συμβούλιο, που, αμφισβητώντας τον εσφαλμένο υπολογισμό του προσφεύγοντος υποστηρίζει ότι δεν υπολογίζεται η dies ad quem, δεν αιτιολόγησε ορθά την ένστασή του· είναι όμως βέβαιο ότι η ένσταση ευσταθεί.

4. Ας υποθέσουμε όμως — for argument' s sake, όπως λέγουν οι Άγγλοι — ότι ο κανονισμός διαδικασίας εμφανίζει πράγματι κενό όσον αφορά την τελευταία ημέρα. Στην περίπτωση αυτή το Δικαστήριο θα μπορούσε να πράξει αυτό που προτείνει ο Misset, δηλαδή να εφαρμόσει αναλόγως τις διατάξεις του κανονισμού 1182/71; Η απάντηση είναι νομίζω αρνητική.

Θα παρατηρήσω πρώτα ότι το κείμενο αυτό υπαγορεύτηκε από την ανάγκη να αντιμετωπισθεί ένα εμπόδιο γνωστό και ανεξάλειπτο: οι κοινοτικοί νόμοι λειτουργούν στο πλαίσιο εννόμων τάξεων οι οποίες, στο θέμα της διαχρονικής ισχύος των κανόνων, προβλέπουν συχνά διαφορετικές διατάξεις. Έτσι έχουν θεσπιστεί ενιαία κριτήρια υπολογισμού των «προθεσμιών θέσεως σε ισχύ, ενάρξεως και παύσεως της ισχύος των πράξεων του Συμβουλίου ή της Επιτροπής» (βλέπε άρθρο 4 και έκθεση της νομικής Επιτροπής του Κοινοβουλίου επί της προτάσεως κανονισμού, έγγρ. 11/70 της 8.4.1970, σημεία 8 και 9). Τα κριτήρια αυτά ρυθμίζουν εξάλλου τη διάρκεια της ισχύος των κανονιστικών διατάξεων που, επειδή έχουν τα πλέον ετερογενή αντικείμενα, τάσσουν ενδεχομένως και τις πλέον ανόμοιες προθεσμίες· αυτό ώθησε τον κοινοτικό νομοθέτη να μην τους αναγνωρίσει επιτακτικό χαρακτήρα. Πράγματι εφαρμόζονται «εκτός αντιθέτων διατάξεων» (άρθρο 1).

Το αντίθετο συμβαίνει στην περίπτωση των προθεσμιών για την άσκηση προσφυγής που τάσσονται για την έγκυρη άσκηση *θεμελιώδους δικαιώματος*: το δικαίωμα των ατόμων να ζητούν τη δικαστική προστασία των συμφερόντων τους. Για το λόγο αυτό είναι προφανές ότι οι εν λόγω προθεσμίες πρέπει να θεωρηθούν δημοσίας τάξεως, επιτακτικού χαρακτήρα και ανεπίδεκτες παρατάσεως (βλέπε απόφαση της 12ης Ιουλίου 1984 στην υπόθεση 227/83, Μούση κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 3133).

Η διαφορά αυτή είναι νομίζω τόσο σημαντική ώστε καταρρίπτει την άποψη του Misset. Αντίθετα με όσα υποστηρίζει ο υπάλληλος αυτός (μαζί του δε και η Επιτροπή) είμαι πεπεισμένος ότι οι λεπτομέρειες υπολογισμού που προβλέπει ο κανονισμός 1182/71 πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των κανόνων που εξέθεσα στην παράγραφο 3, άρα καταλήγουν σε αποτελέσματα που δεν διαφέρουν εκείνων στα οποία κατέληξα ήδη. Εδώ μάλιστα η επαλήθευση είναι ακόμα ευκολότερη δεδομένου ότι οι εν λόγω λεπτομέρειες αφορούν και τις προθεσμίες που εκφράζονται σε εβδομάδες, δηλαδή σε περιόδους με σταθερό αριθμό

ημερών (7). Ένα στοιχειώδες παράδειγμα: η εβδομάδα που αρχίζει τη Δευτέρα, 1η Σεπτεμβρίου 1986, λήγει τη Δευτέρα, 8 του μήνα, δηλαδή την έβδομη μέρα μετά την dies a quo.

Το ότι η ερμηνεία αυτή είναι ορθή αποδεικνύεται εξάλλου και από το γράμμα του εν λόγω κανονισμού. Το άρθρο 3 στη γαλλική έκδοση που αναμφισβήτητα είναι η σαφέστερη ορίζει: « si un délai exprimé... en semaines... est à compter *à partir* du moment ou... s' effectue un acte, le jour au cours duquel... s' effectue cet acte n' est pas compté ... (et le délai) prend fin à l' expiration de la dernière heure du jour qui, dans la dernière semaine..., porte la même dénomination... que le jour *du départ* » (υπογράμμιση δική μου).

5. Στη συνέχεια, η αναλογία που επικαλείται ο Misset είναι ανεφάρμοστη: εξ ού και το « υποτιθέμενο » κενό το οποίο μπορεί να πληρωθεί μόνο αν υπάρχει σχετική γενική αρχή, κοινή στις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Όμως μια απλή συγκριτική μελέτη δείχνει ότι, εκτός από την περίπτωση της Γαλλίας και της Ιρλανδίας, οι προθεσμίες για την άσκηση προσφυγής υπολογίζονται στα διάφορα εθνικά συστήματα ακριβώς όπως και στον κανονισμό διαδικασίας του Δικαστηρίου. Τα κριτήρια σχετικά με τις προθεσμίες που εκφράζονται σε μήνες είναι τα εξής: α) η dies a quo είναι η ημέρα κοινοποιήσεως ή ανακοινώσεως της πράξεως· β) η ημέρα αυτή δεν υπολογίζεται για την άσκηση του δικαιώματος προσφυγής· γ) η dies ad quem περιλαμβάνεται στην προθεσμία και συμπίπτει με την ημέρα του τελευταίου μήνα της προθεσμίας που φέρει τον αριθμό της dies a quo. Με άλλα λόγια στο Βέλγιο, στη Δανία, στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, στην Ισπανία, στην Ελλάδα, στην Ιταλία, στο Λουξεμβούργο, στις Κάτω Χώρες, στην Πορτογαλία και στο Ηνωμένο Βασίλειο η τρίμηνη προθεσμία που παρέχεται ενδεχομένως για την άσκηση προσφυγής κατά μέτρου που κοινοποιήθηκε στις 18 Φεβρουαρίου 1985 θα έληγε στις 18 Μαΐου του ίδιου έτους τα μεσάνυχτα.

Εξάλλου, αν εξεταστούν εκ του πλησίον, ακόμα και οι δύο εξαιρέσεις που προανέφερα αποδεικνύονται φαινομενικές μάλλον παρά πραγματικές· πράγματι, ανταποκρίνονται στη ratio που υπαγόρευσε την κοινοτική μέθοδο υπολογισμού. Έτσι, στην Ιρλανδία η πρώτη ημέρα περιλαμβάνεται στην προθεσμία ενώ αποκλείεται η τελευταία. Με άλλα λόγια η Ιρλανδία δεν ακολουθεί τον κανόνα dies a quo non computatur in termino· αυτό όμως που έχει σημασία για την εξέτασή μας είναι ότι αφήνει ανέπαφη την distantia temporis μεταξύ των δύο ορίων της προθεσμίας.

Όσον αφορά τη Γαλλία, τα προβλήματα δεν ανακύπτουν στη πολιτική δικονομία. Πράγματι, επιβεβαιώνοντας μια αρχή που είναι άγνωστη μόνο πέρα από τη διώρυγα του Αγίου Γεωργίου, το άρθρο 641, πρώτη περίπτωση, του νέου κώδικα (1975) ορίζει ότι « lorsq' un délai est exprimé en jours, celui de l' acte, de l'événement, de la décision ou de la notification qui le fait courir ne compte pas » (όταν η προθεσμία εκφράζεται σε ημέρες, η ημέρα της πράξεως, του γεγονότος, της αποφάσεως ή της κοινοποιήσεως που αποτελεί την αφετηρία της δεν υπολογίζεται). Όσον αφορά τις προθεσμίες που εκφράζονται σε μήνες, αφού αποκλείεται η dies a quo για τους λόγους που εξέθεσα στην παράγραφο 3, ο νομοθέτης θέλησε να εξαλείψει ριζικά κάθε αμφιβολία ως προς την ερμηνεία ορίζοντας επακριβώς την ημέρα λήξεως της προθεσμίας. Το εδάφιο 2 του εν λόγω άρθρου ορίζει ότι « lorsq' un délai est exprimé en mois... ce délai expire le jour du dernier mois... qui porte le même quantième que le jour... qui fait courir le délai » (προθεσμία που έχει προσδιοριστεί σε μήνες λήγει την ημέρα του τελευταίου μήνα που αντιστοιχεί σε αριθμό με την ημέρα ενάρξεως της προθεσμίας — βλέπε τα παρόμοια διατυπωμένα άρθρα 187 και 188 του BGB καθώς και τα άρθρα 243 του ελληνικού αστικού κώδικα και το άρθρο 145, εδάφιο 2, του ελληνικού

κώδικα πολιτικής δικονομίας). Η dies ad quem δηλαδή περιλαμβάνεται στην προθεσμία και μπορεί να θεωρηθεί ότι τηρείται ο « ευρωπαϊκός » κανόνας.

Στο διοικητικό δίκαιο τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα. Στην πραγματικότητα και σ' αυτό τον τομέα « les délais de recours exprimés en mois se calculent de quantième en quantième, quel que soit le nombre de jours composant les mois compris dans le délai »· ειδικότερα, « le délai ne commence à courir qu'à 0 heure le lendemain du jour du fait générateur (dies a quo) ... (et) il expire à 24 heures, le dies ad quem» (Odent: *Contentieux administratif*, Παρίσι 1976-1981, σ. 1060 και επ.). Ωστόσο — και αυτό είναι το θέμα — « comme les secrétaires des juridictions administratives ferment bien avant 24 heures, ... les pourvois enregistrés seulement le lendemain du dies ad quem sont encore recevables » (δεδομένου ότι οι γραμματείες των διοικητικών δικαστηρίων κλείνουν πολύ πριν από τα μεσάνυχτα... οι προσφυγές που κατατίθενται την επομένη της dies ad quem είναι παραδεκτές) ώστε να μη « στερούνται τα άτομα ορισμένες ώρες προθεσμίας που δικαιούνται ». Έτσι « αν η απόφαση κοινοποιήθηκε στις 16 Φεβρουαρίου, η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής αρχίζει στις 17 Φεβρουαρίου ώρα 0 και λήγει στις 16 Απριλίου τα μεσάνυχτα· η προσφυγή που ασκείται στις 17 Απριλίου είναι παραδεκτή· αν όμως ασκηθεί στις 18 Απριλίου είναι απαράδεκτη » (βλέπε Conseil d'État, 8 Ιουνίου 1951, dame Bordenave, Recueil σ. 798).

Τι να πούμε γι' αυτό το σύστημα; Δεδομένου ότι η προθεσμία των δύο μηνών λήγει την ημέρα που αντιστοιχεί στην dies a quo η οποία δεν υπολογίζεται, η αρχή διασώζεται. Αντιθέτως, ετερόδοξη είναι η πρακτική. Για να προστατευθεί το δικαίωμα του προσφεύγοντος στον ανώτερο δυνατό βαθμό, λησμονήθηκε τελικά το γεγονός — ή μάλλον σκοπίμως δεν λαμβάνεται υπόψη — ότι η προθεσμία « ne commence à courir qu'à 0 heure le lendemain du dies a quo » (αρχίζει την επομένη της dies a quo, ώρα 0).

Εν πάση περιπτώσει στο Kirchberg δεν υπάρχει το εμπόδιο που ώθησε τη γαλλική νομολογία να παρατείνει τη ζωή του δικαιώματος προσφυγής. Πράγματι « εκτός από τις ώρες εργασίας της γραμματείας, τα διαδικαστικά έγγραφα μπορούν να κατατεθούν εγκύρως στο φύλακα υπηρεσίας ο οποίος σημειώνει την ημερομηνία και ώρα καταθέσεως » (οδηγίες προς το γραμματέα, άρθρο 1, παράγραφος 1, εδάφιο 2, του κανονισμού διαδικασίας). Η βεβαιότητα των προθεσμιών και η προστασία των ατόμων εξασφαλίζονται δηλαδή πλήρως και συγχρόνως.

Νομίζω λοιπόν ότι μπορώ να καταλήξω στο συμπέρασμα ότι το κοινοτικό σύστημα υπολογισμού των προθεσμιών δεν παρουσιάζει κενά και εν πάση περιπτώσει στηρίζεται σε αρχές που δεν διαφέρουν από τις αρχές οι οποίες εμπνέουν όλες τις εθνικές έννομες τάξεις. Η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής αρχίζει την ημέρα κατά την οποία η προσβληθησόμενη πράξη κοινοποιείται ή ανακοινώνεται στον αποδέκτη. Ο χρόνος που παρέχεται για την άσκηση προσφυγής υπολογίζεται πάντα από την επόμενη της ημέρας ενάρξεως της προθεσμίας. Κατά συνέπεια το δικαίωμα αποσβένεται τα μεσάνυχτα της ημέρας η οποία, στον τελευταίο μήνα της προθεσμίας, αντιστοιχεί αριθμητικώς με την dies a quo.

6. Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων και βάσει των άρθρων 91, παράγραφος 3, του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων και 81, παράγραφος 1, του κανονισμού διαδικασίας του Δικαστηρίου, σας προτείνω να κρίνετε απαράδεκτη την προσφυγή του Rudolf Misset κατά του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ως προς τα δικαστικά έξοδα, το καινοφανές του ζητήματος που ανέκυψε με ωθεί να προτείνω στο Δικαστήριο να εφαρμόσει, αντί του άρθρου 70 του κανονισμού διαδικασίας, το άρθρο 69, παράγραφος 3, εδάφιο 2.